

Foreldre har avgjørende betydning for barns utvikling

Rune Flaaten Bjørk
psykologspesialist, PhD og førstelektor

Fredrik Sylvester Jensen tar feil når han påstår at foreldre har liten innflytelse på barns utvikling.

Rune Flaten Bjørk. Foto: Per Halvorsen

Jensen (2023) skriver i en kronikk i juniutgaven av Psykologtidsskriftet at de fleste foreldre har liten innflytelse på barns utvikling. Han mener at fagfolk bør avstå fra å tilby foreldreveiledning til foreldre med alminnelige utfordringer. Jeg mener Jensen tar feil. Det er ikke nødvendigvis et problem at foreldre med alminnelige utfordringer får tilbud om foreldreveiledning.

Spedbarnet dør uten omsorg. Foreldre er sånn sett avgjørende for barns utvikling, og spiller en viktig rolle som utviklingsstøtte gjennom hele barndommen.

Musikalsk talent?

Som Jensen påpeker, finner atferdsgenetiske studier at hjemmemiljøet har lite å si for utviklingen av spesifikke trekk, slik som personlighet, fotballferdigheter og musikalsk talent (Plomin, 2018; Plomin et al., 2003), men det betyr ikke at oppvekstmiljøet ikke påvirker barna. Det betyr bare at hjemmemiljøet ikke bidrar til å gjøre toeggede tvillinger likere hverandre, sammenlignet med eneggede tvillinger.

Vi kan bruke pianospilling som et eksempel. Se for deg en far som tvinger et toegget tvillingpar til å spille piano flere timer om dagen. Den ene tvillingen har – i likhet med sin far – et medfødt musikalsk talent, mens den andre tvillingen – i likhet med sin mor – er tonedøv. Den første tvillingen blir god til å spille piano og går av med seieren i Norske Talenter. Den andre tvillingen blir deprimert og fylles av håpløshet og selvforakt.

Å konkludere lettvtint, slik Jensen gjør, med at foreldreatferden ikke påvirker barnet, er en feilslutning

I begge tilfeller har pappa utøvd en innflytelse på tvillingene, men innflytelsen har ikke bidratt til å gjøre dem likere hverandre. Effekten regnes derfor i atferdsgenetiske statistiske modeller som en ikke-delt-miljøeffekt.

Å konkludere lettvtint, slik Jensen gjør, med at foreldreatferden ikke påvirker barnet, er en feilslutning. Foreldreatferden påvirker barna, men påvirker barna forskjellig. Far bidrar i dette tilfellet ikke til å gjøre tvillingene likere hverandre, og de opplever nok også hans innflytelse ulikt på kroppen. Derfor er den «delt» miljøeffekten en ikke-delt miljøeffekt.

Genetisk drevet miljøeffekt

Sett nå at tvillingene var eneggede og begge hadde arvet sin fars talent for pianospilling. I dette tilfellet går tvillingene av med seieren i Norske Talenter med en tohendig versjon av Skjebnesymfonien til Beethoven.

Til tross for at det skulle mye øving til for at de skulle nå til topps i talentkonkurransen, regnes likevel effekten som genetisk. Dette fordi det er tvillingenes genetiske talent som gjør at guttene profiterer på all øvingen.

Foreldreatferden påvirker altså også i dette tilfellet gutten, til tross for at arvbarehetsestimater tyder på det motsatte. Fars oppmuntring til å øve bidrar til at guttene henter ut det beste i genene sine. Hjemmemiljøet er ikke uten betydning. Men det er genene som stjeler showet i det atferdsgenetiske regnskapet, og denne effekten telles som en genetisk effekt.

Ikke deterministisk

Den andre feilslutningen Jensen gjør i sin kronikk, er at han konkluderer omkring intervensjoner. I dette tilfellet foreldreveiledning, på bakgrunn av atferdsgenetiske studier. Genetikk impliserer imidlertid ikke determinisme (Plomin et al., 2003). Selv tilstander som er 100 % genetisk betinget, slik som for eksempel Føllings sykdom (PKU), kan behandles effektivt ved hjelp av miljøintervensjon (en livslang diett med lavt innhold av naturlig protein). Det at noe er genetisk, betyr altså ikke at det ikke kan behandles eller på andre måter endres via miljøet (Plomin, 2018).

Jensen foreslår videre med referanse til Jay Belskys hypotese om differensiell sårbarhet (Belsky & Pluess, 2009) at man isteden burde peile foreldreveiledningen inn mot sårbare barn med et vanskelig temperament. Dette er slettes ingen dum idé, men disse barna kan være vanskelig å fange opp. Dessuten vil det alltid være mange barn i gruppa med lav risiko som også utvikler problemer. Dette er kjent som forebyggingsparadokset. Fordi gruppa med lav risiko er såpass mye større enn gruppa med høy risiko, vil det være et høyere antall individer i lavrisikogruppa som utvikler problemer, enn i høyrisikogruppa (Rose, 1993). En alternativ strategi vil derfor være å tilby foreldrekurs til alle foreldre som universell forebygging (Bjørk, 2017). Det vil i så fall innebære at man også tilbyr foreldreveiledning til familier med alminnelige utfordringer.

Å konkludere lettvtint, slik Jensen gjør, med at foreldreatferden ikke påvirker barnet, er en feilslutning

Foreldre er ålreite dyr

Jensen fortjener heder for å sette fingeren på at utviklingspsykologien har mye å lære av atferdsgenetikken. Blant annet kan utviklingspsykologer bli flinkere til å bruke atferdsgenetiske metoder for å kontrollere bort effekten av genetikk i familiestudier. På den måten kan vi isolere effekten av foreldres innflytelse på barns utvikling (Samek et al., 2013). Dette er vi nå i gang med i Foreldrepraksis i Norge-studien ved Universitetet i Oslo.

Jensen har rett i at genene er av stor betydning for barns utvikling og foreldre har begrenset innflytelse på utviklingen av barns personlighetstrekk og talenter. Det betyr imidlertid ikke at foreldre er uten innflytelse på barnets utvikling. Foreldre er tvert imot avgjørende for at små barn klare seg i hverdagen og vokse opp som sosialt veltilpassede små mennesker.

Merknad: Jobber til daglig med foreldreveiledning. Er selv enegget tvilling

Referanser

- Belsky, J. & Pluess, M. (2009). Beyond diathesis stress: Differential susceptibility to environmental influences. *Psychological Bulletin*, 135(6), 885 - 908. <https://doi.org/10.1037/a0017376>
- Bjørk, R. F. (2017). Er foreldrekurs god forebygging? <https://www.psykologforeningen.no/publikum/blogger/rune-flaaten-bjoerks-...>
- Jensen, F. S. (2023). Det er «miljøkrise» i tilknytningspsykologien *Tidsskrift for den norske psykologforening*, 60(6), 380 - 383. <https://psykologtidsskriftet.no/kronikk/2023/05/det-er-miljokrise-i-tilk...>
- Plomin, R. (2018). *Blueprint : how DNA makes us who we are*. The MIT Press.
- Plomin, R., DeFries, J. C., Craig, I. W., & McGuffin, P. (2003). Behavioral genetics. In *Behavioral genetics in the postgenomic era*. (pp. 3 - 15). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10480-001>

Rose, G. (1993). *The strategy of preventive medicine*. Oxford University Press.

Samek, D., Koh, B. D., & Rueter, M. A. (2013). Overview of Behavioral Genetics Research for Family Researchers. *Journal of Family Theory & Review*, 5(3), 214–233. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/jftr.12013>